

VÁLOGATÁS BÁCSKA 18. SZÁZADI EGYHÁZTÖRTÉNETÉBŐL

Bárth Dániel:

A 18. századi Bácska „alulnézeti” egyháztörténete.

Húsz év – Húsz tanulmány

Folclorista Historica 3., Budapest, 2020. 322 oldal

Bárth Dániel a Bácska egyháztörténetéről írt húsz tanulmányának válogatáskötete 2020-as dátummal 2021-ben jelent meg. Ez a húsz tanulmány az elmúlt több mint két évtized Bácskával és a Kalocsai Érsekséggel kapcsolatos kutatásait foglalja össze. A kötet címadó tanulmánya az első fejezet. Ez az elmúlt években végzett kutatásainak, kutatócsoport-vezetői szerepéből is adódóan a Bácska egyháztörténetének kutatási lehetőségein túl az egyháztörténet alulnézeti kutatásához ad egy vezérfonalat más kutatók számára. Először a Délvidéki Szemle 2019/1. számában jelent meg. A tanulmány egyik alfejezete a „*Miért pont Bácska?*” címet kapta, és ebben részben arra is választ kapunk, hogy Bárth Dániel miért kezdett el Bácskával foglalkozni, és miért érdemes másoknak is ennek a térségnek a múltját kutatni.. Társadalomtörténeti összefoglalásként is értelmezhető a fejezet záró bekezdése: „*A Bácska bonyolult interetnikus és interkonfesszionális viszonylatai páratlan lehetőséget kínálnak a lokális szinten megragadható folyamatok, konfliktusok és kölcsönhatások vizsgálatára, különösen azért, mert mindehhez egy, a hazai viszonylatban meglehetősen jó levéltári forrásadottság társul.*”¹

Legkorábban megjelent cikkeinek kiindulópontja az egyes katolikus egyházközsegeknek 18. századi vizitációi voltak. Ezek elsősorban a kötet elejére, a *Forráspróbák*

című fejezetbe kerültek. A fejezet két tanulmánya is a *Statua generalia* 1738-ban Patachich Gábor kalocsai érsek által kiadott rendeletgyűjteményével foglalkozik, mely a 18. században a legfontosabb plébániai szabályzat volt a Bácskában és a Kalocsai Érsekség területén. Ez a 14 oldalas szabályzat is két vizitáció vagy egyházlátogatás tapasztalatai alapján jött létre. Az 1767-es bácskai egyházlátogatási jegyzőkönyveket egy konkrét példával is bemutatja *A hercegszántói egyház vizitációja 1767-ben* című tanulmányában.

A *Papok a lokális közösségek szokásrendszerében* fejezet három tanulmányát a délszláv nemzetiségek is összekapcsolják. Az első tanulmány Bácskán kívüli helyről, Dusnok papjairól és a többségében rácok lakta faluról szól. A *Szokás és hatalom, egyházi törekvés a szőlőörzés bácskai rendszabályozására a 18. század közepén* és a *Bácskai népszokások a 18. századi egyházi források tükrében, a házasodás szokáskörének példája* című tanulmányok a „forrásokban egységesen illír-ként emlegetett katolikus délszláv népcsoportra vonatkoznak”.² A szőlőörzésről szóló tanulmány nemcsak egy régi szokás 18. századi múltjába enged bepillantást, hanem a szokás elterjedtségére is számos példát hoz fel. A mindennapi élet egy a vallási szokásokon túlmutató oldalát is vizsgálja azzal, hogy rámutat a mezőgazdasági munkák és a gyerekek iskolába járásának összefüggésére. A házasodási szokások bemutatása során az 1767-es bácskai egyházlátogatási jegyzőkönyvek felhasználására sorol fel néhány példát.

A katolikus források más valláshoz tartozók megismeréséhez is hozzájárulhatnak. A tanulmánykötetbe ezzel kapcsolatban két tanulmány is bekerült a bajai zsidókról. Az első a 18. században a városban élő zsidókat mutatja be elsősorban a városi jegyzőkönyvek segítségével. A tanulmány különleges értéke az első bajai zsinagóga leírása az 1769-es *visitatio canonica* alapján. A vallások és a különböző nemzetiségek közötti konfliktusok egy példája a másik tanulmány, mely a *Nagy-pénteki karnevál Baján 1796-ban* címet viseli. Ez egyben a 18. század végi magyarországi farsangi jelmezekre is vonatkozik, ami azért különleges, mert ebből az időszakból alig maradt fenn erről forrás.

Az *áldások és szentelmények* fejezetben bemutatott két szentelmény közül az egyik a vihargyertyák, mely egy mára elfeledett szokás bácskai történetéből megtalált adatokat mutatja be kitekintéssel a 20. századra, valamint a ferencesekkel való kapcsolatát. *Szent Didák vize* a Bácskán túlmutatva egy ferences szentkultusz magyarországi megjelenési formájával ismerteti meg az olvasókat. Ez a tanulmány egy győri szertartáskönyvben fennmaradt rituálét mutat be. A könyv egykor a bajai ferences kolostor könyvtárának egyik kötete volt. A bajai kolostorhoz köthető a fejezet utolsó tanulmánya is, a *Gyógyító formulák a 18. századi sükösdí anyakönyvekben*, ugyanis ennek a falunak is a török utáni első lelkipásztorai a bajai ferencesek voltak.

A kötet egyik középpontjában az ördögűzéssel kapcsolatos nemzetközi híró kutatásainak néhány tanulmánya áll. Ezek és az utolsó fejezet tanulmányai a karizmatikus papi személyekkel is foglalkoznak. Az utolsó két fejezet szorosan összekapcsolódik, mivel a *Démonok egy ferences ördögűző körül* tematikáját folytatja 19. századi vonatkozásokkal a *Kitekintés, kontinuitás* című fejezet. Ez utóbbiban, a könyv végén található az egyetlen tanulmány, melynek első megjelenési helye ez a kötet.

A könyv a *Folcloristica Historica* sorozat 3. kötete. A sorozat 2019-ben Bárth János *Paptartás a kalocsai főegyházmegyében (1738–1849)* című kötetével indult. A második kötetben Bednárík János *Falusi plébános a polgári korban* című monográfiájában az egyház és a helyi társadalom viszonyát mutatja be a Buda környéki falvakban. A sorozat elindítója az MTA-ELTE Lendület Történeti Folklorisztikai Kutatócsoport. Ennek a kutatócsoportnak a vezetője és a sorozat szerkesztője is Bárth Dániel. A sorozat 4. kötetének fűlszövegében olvashatunk a 2018-ban indított könyvsorozat céljáról, amely nem más, mint „a levéltári forrásokon alapuló történeti folklorisztika és történeti néprajz új szemléletű eredményeinek bemutatása” monográfiákon és tanulmányköteteken keresztül. A sorozat első tanulmánykötete Bárth Dániel.

A több helyen megjelent tanulmányok egy kötetbe szerkesztésével az új fejezetek más keretet adtak ezeknek az írásoknak. Az író Bácskával kapcsolatos érdeklődésének különböző területeit ismerhetjük meg a kötetből. Bepillantást nyerhetünk ugyanakkor a levéltári források feldolgozásába és értelmezésébe is. Húsz év kutatási eredményeinek összefoglalója is ez a könyv. A tanulmányok többsége szerepel Bárth Dániel fontosabb publikációinak listáján is. A régebben megjelent tanulmányok (újra)olvasása másoknak is ötletet adhat kutatásaikhoz. A sokszínű tanulmánykötet nemcsak a történészek, kutatók figyelmére tarthat számot, hanem a Bácska helytörténete iránt érdeklődők számára is hasznos.

Fábián Borbála

JEGYZETEK

1 Bárth Dániel: *A 18. századi Bácska „alulnézeti” egyháztörténete. Húsz év – Húsz tanulmány.* (Folclorista Historica 3.) Budapest, 2020. 13.

2 Uo. 145.